

Analytický komentár

Starnutie obyvateľstva versus vek odchodu do dôchodku¹

Udržateľnosť verejných financií je jedným z aktuálnych problémov, ktorým krajiny v Európskej únii čelia z dôvodu demografických zmien v populácii. Podľa projekcie Eurostatu² sa má veková štruktúra európskej populácie výrazne zmeniť v najbližších desaťročiach. Slovensko bude patriť medzi krajiny s najväčším dopadom starnutia populácie na vekovú štruktúru obyvateľstva, keďže populačne väčšie ročníky sa budú v najbližších desaťročiach presúvať do vekových skupín nad 65 rokov. Starnutie populácie má významný dopad na dôležité makroekonomické a fiškálne ukazovatele ako napr. ponuka na trhu práce, rast produktivity, či udržateľnosť penzijného systému. Zvyšovaním dôchodkového veku v súvislosti s rastom strednej dĺžky dožitia je možné tento dopad tlmieť.

Index ekonomického zaťaženia starých ľudí sa na Slovensku najvýraznejšie zvýši

Jedným z dôležitých ukazovateľov starnutia populácie je index ekonomického zaťaženia starých ľudí, ktorý vyjadruje podiel počtu osôb vo veku starších ako 65 rokov a počtu osôb ekonomicky aktívneho obyvateľstva v produktívnom veku (15 až 64 rokov). Ku koncu roka 2017 patrilo Slovensko s indexom na úrovni 22% (graf 3) medzi v tomto smere najmladšie krajiny v Európskej únii. Medzi populačne najsilnejšie ročníky³ v EÚ patria ročníky narodené v 60. až 70. rokoch 20. storočia. Na Slovensku patria medzi tieto skupiny ročníky narodené približne o desaťročie neskôr tzv. "Husákové deti"⁴. Najväčší vplyv starnutia sa na Slovensku odzrkadlí už v najbližších troch desaťročiach, kedy táto generácia vstúpi do post-produktívneho veku. **Do roku 2045 vzrastie index ekonomického zaťaženia starých ľudí na 45% a na 57% do roku 2070, čím bude Slovensko patriť medzi prvé 3 krajiny s najvyšším nárastom tohto ukazovateľa, teda medzi krajiny, ktoré zostarnú najviac.**

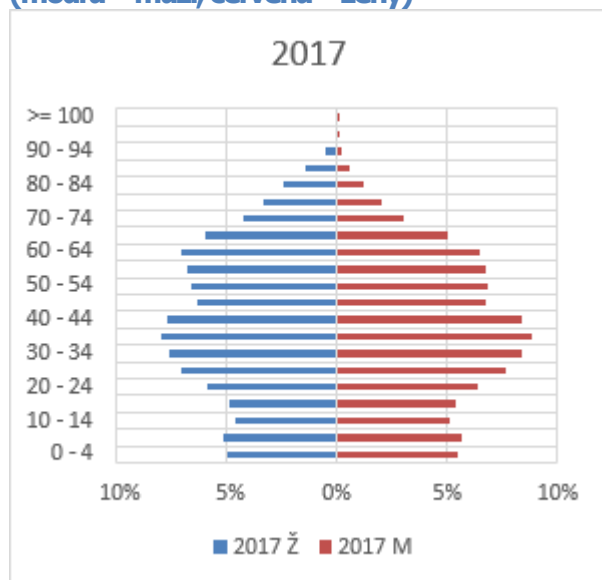
¹ Ďakujem Ing. Branislavovi Reľovskému za jeho podnetné návrhy a pripomienky.

² https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=proj

³ Populačne silné ročníky sú vekové skupiny populácie narodené v období s výrazne nadpriemernou pôrodnosťou.

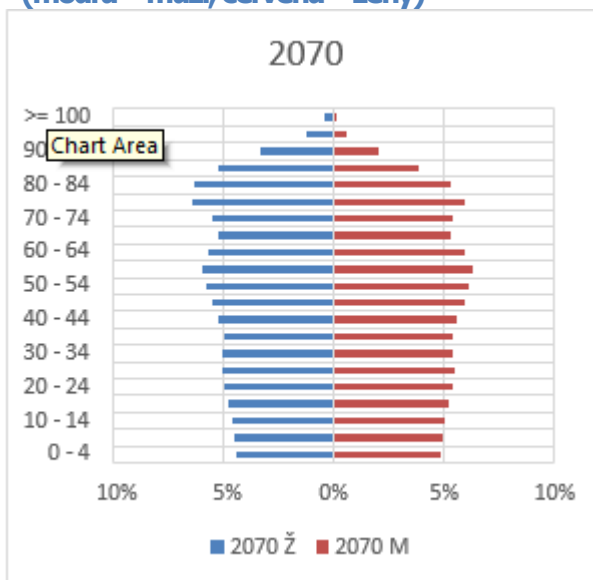
⁴ Generácia „Husákových detí“ sa na Slovensku narodila v období 70. a aj na začiatku 80. rokov z dôvodu zvýšenej podpory rodín s deťmi a výraznej populačnej vlny ľudí, ktorá si v tom období zakladala rodiny. V rokoch 1970-1985 dosiahla úhrnná plodnosť veľmi vysokú úroveň 2,42 (priemer za obdobie 1993-2016 je 1,38).

Graf 1: Početnosť vekových skupín obyvateľstva na Slovensku v roku 2017 (modrá – muži, červená – ženy)

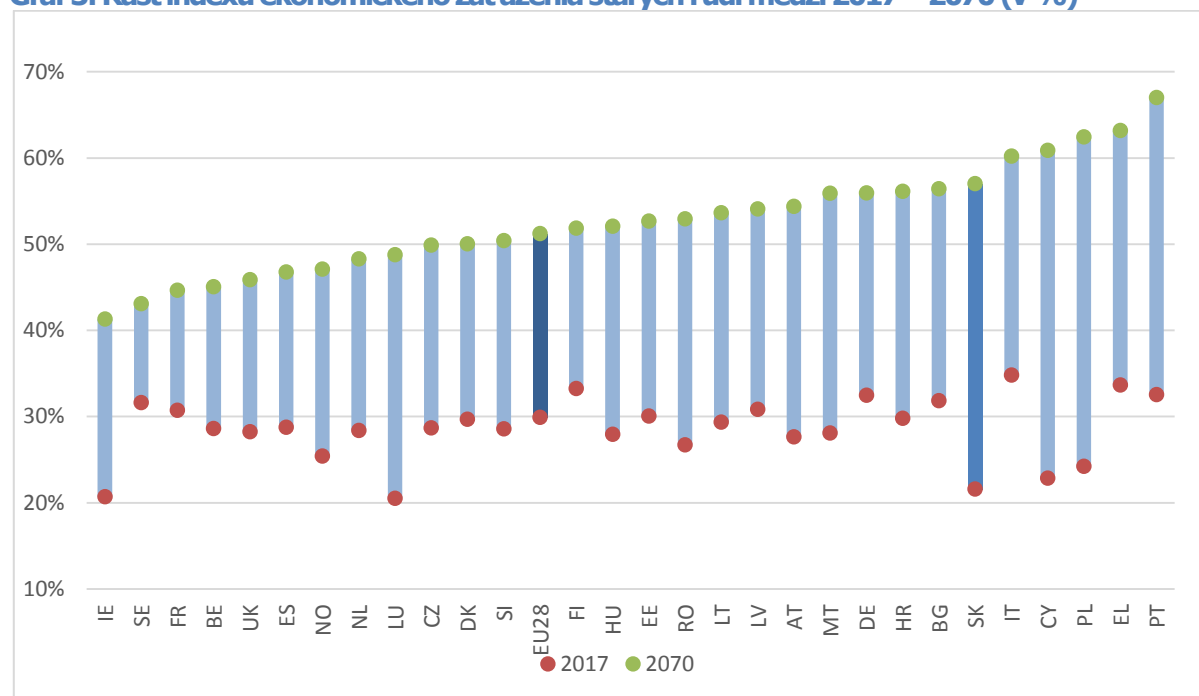
Zdroj: Eurostat

Graf 2: Početnosť vekových skupín obyvateľstva na Slovensku v roku 2070 (modrá – muži, červená – ženy)

Zdroj: Eurostat

Graf 3: Rast indexu ekonomického zat'azenia starých ľudí medzi 2017 – 2070 (v %)

Zdroj: Eurostat

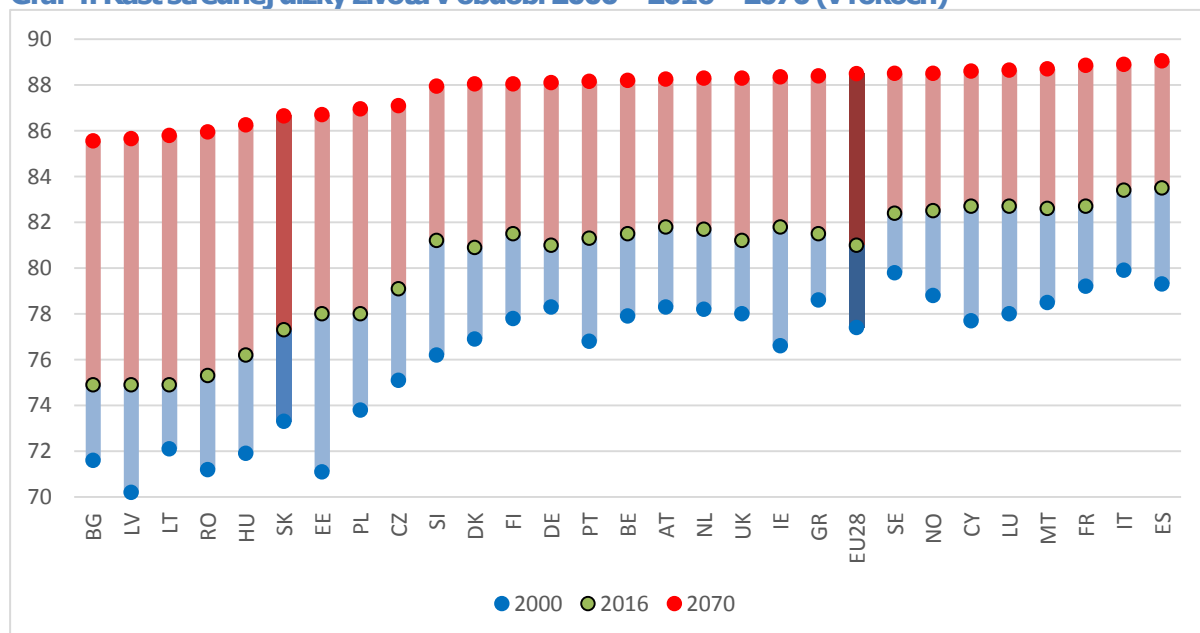
Rýchle/analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov Úseku pre menu, štatistiku a výskum (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „analytici ÚMS“, resp. „analytici Menového úseku“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

Stredná dĺžka života⁵ sa zvyšuje, Slovensko dobieha priemer EÚ

Trend starnúcej populácie naznačuje aj rastúca stredná dĺžka života. Slovensko patrí v rámci Európskej únie medzi krajiny s nižšou strednou dĺžkou života pri narodení: v roku 2016 v priemere 77,3 roka v porovnaní s priemerom 81 rokov v EÚ. Rozdiely sa však budú medzi členskými krajinami EÚ postupne vytrácať, **v roku 2070 by malo Slovensko za priemerom EÚ zaostávať už len o necelé 2 roky** so strednou dĺžkou života pri narodení na úrovni 86,7 roka.

Stredná dĺžka života, ktorú ovplyvňujú zdravotné či ekonomické pomery v spoločnosti, je odlišná pre mužov a ženy. Od roku 1990 (kedy bola stredná dĺžka života 71,1 roka), kedy bol rozdiel na Slovensku na najvyššej úrovni 9 rokov, sa rozdiely medzi pohlaviami znižujú. V roky 2016 bol rozdiel v strednej dĺžke života necelých 7 rokov a do roku 2070 klesne podľa projekcie Eurostatu pod 5 rokov.

Graf 4: Rast strednej dĺžky života v období 2000 – 2016 – 2070 (v rokoch)

Zdroj: databáza a projekcia Eurostatu

Stredná dĺžka života v zdraví tiež rastie a umožňuje „bezbolestne“ dlhšie pracovať

Dôležitým faktorom aj v súvislosti s rastúcim vekom odchodu do dôchodku je stredná dĺžka života v zdraví, ktorú OECD⁶ definuje ako počet rokov života očistený o obdobie strávené v neúplnom zdraví dôsledkom choroby alebo zranenia. Vo všeobecnosti možno predpokladať, že technologický pokrok v zdravotníctve pozitívne vplyva nie iba na strednú dĺžku života, ale taktiež aj na strednú dĺžku života v zdraví. Graf 5

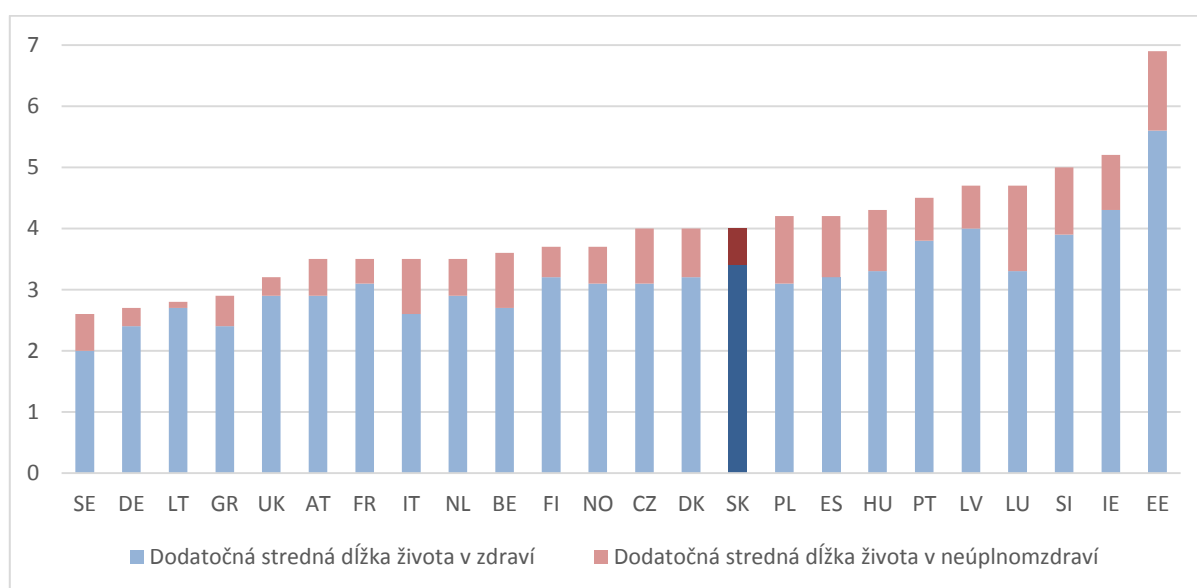
⁵ Stredná dĺžka života (dožitia) vo veku x vyjadruje priemerný počet rokov, ktorý osoba vo veku x prežije za predpokladov nemenných úmrtnostných tabuliek.

⁶ [Pensions at a Glance 2017](#), OECD and G20 indicators, OECD, 2017.

znázorňuje akú časť z dodatočného prírastku strednej dĺžky života medzi rokmi 2000 - 2016 strávila osoba v zdraví v jednotlivých členských krajinách EÚ. **Z dodatočného 4-ročného zväčšenia strednej dĺžky života od roku 2000 strávil priemerný obyvateľ Slovenska až 85% obdobia v zdraví (3,4 roka).** Z tohto dôvodu napriek rastúcemu veku odchodu do dôchodku prežije priemerný penzista prevažnú časť dôchodku v zdraví. Na druhej strane zvyšná dodatočná časť prírastku, ktorú osoba neprežije v zdraví, má negatívny efekt na zabezpečenie zdravotnej a dlhodobej starostlivosti.

Graf 5: Dodatočný prírastok strednej dĺžky života prežitej v zdraví a celkovej strednej dĺžky života medzi rokmi 2000 – 2016 (v rokoch)

Zdroj: Pensions at a Glance 2017, OECD

(<http://apps.who.int/gho/data/view.main.SDG2016LEXREGv?lang=en>)

Vplyv populačného starnutia na ekonomiku

Presúvaním populačne silných ročníkov z produktívneho do post-produktívneho veku má významný vplyv na dôležité makroekonomické ukazovatele. Zníženie veľkosti populácie v produktívnom veku má za následok zníženie ponuky pracovnej sily a pomalší rast produktivity práce. Fiškálnym dôsledkom starnutia populácie je rast verejných výdavkov, ktoré sú spojené so starnutím obyvateľstva, ako napr. penzijné výdavky, zdravotná a dlhodobá starostlivosť. **Podľa správy Európskej komisie (The 2018 Ageing report⁷) verejné výdavky spojené so starnutím populácie narastú na Slovensku z 19% HDP z roku 2016 na 22% HDP do roku 2070 (pre porovnanie priemer v OECD je 15%).**

⁷ The 2018 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the 28 EU Member States, Európska komisia, 05/2018,

Rýchle/analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov Úseku pre menu, štatistiku a výskum (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „analytici ÚMS“, resp. „analytici Menového úseku“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

S rastom strednej dĺžky života rastie v menšej miere aj obdobie strávené v neúplnom zdraví. Preto cez zvýšenú chorobnosť starších ľudí, ktorá vyžaduje nákladnú zdravotnú starostlivosť vplýva starnutie obyvateľstva na rastúce náklady zdravotného systému.

Starnutím obyvateľstva sa s rastúcim vekom zvyšuje početnosť výskytu fyzického či mentálneho postihnutia a často vedie k odkázanosti na sociálny systém, čo spôsobuje dodatočné výdavky na dlhodobú starostlivosť. Starnutie obyvateľstva má za následok zvýšený dopyt po dlhodobej starostlivosti, pričom rast výdavkov je väčší ako rast výdavkov na akýkoľvek druh zdravotnej starostlivosti. Z týchto dôvodov má starnutie populácie výrazne vplýva na zaťaženie systému zdravotnej a dlhodobej starostlivosti.

Vek odchodu do dôchodku – má priestor na zvýšenie, aj pre zachovanie medzigeneračnej spravodlivosti

Demografické starnutie obyvateľstva vplýva na Slovensku na dôchodkový systém cez naviazanie strednej dĺžky života na vek odchodu do dôchodku, ktorý je jedným z kľúčových faktorov určujúcich udržateľnosť dôchodkového systému. Pri konštantnom veku odchodu do dôchodku a so zvyšujúcou sa strednou dĺžkou života sú generácie odchádzajúce do dôchodku neskôr zvyhodňované v podobe dlhšieho obdobia stráveného na dôchodku. Zatiaľ čo v roku 2016 bola stredná dĺžka života vo veku 62 rokov 19,7 roka, v roku 2070 narastie podľa predikcie Eurostatu na 26,8 roka (pre porovnanie v EÚ v 2016 22,4 a v 2070 27,5 roka). Pri zachovaní rovnakého veku odchodu do dôchodku by priemerný penzista v roku 2070 strávil o vyše 7 rokov na dôchodku viac. **Reformy, ktoré stanovujú vek odchodu do dôchodku naviazaním na strednú dĺžku života zabezpečujú medzigeneračnú spravodlivosť (graf 6 a 7).** V prípade zvrátenia dôchodkových reforiem však hrozí ďalší nárast výdavkov na starobu, ktoré by bez dodatočných kompenzácií ako napr. zníženie dôchodkov, zvýšená čistá imigrácia alebo zvýšená pôrodnosť prispievali k nižšej udržateľnosti verejného dôchodkového systému.

V roku 2016 patrilo Slovensko medzi krajiny s najnižším vekom odchodu do dôchodku a do roku 2070 sa podľa súčasnej legislatívy posunie vyššie medzi krajiny, ktoré majú rovnako zautomatizovaný vek odchodu do dôchodku podľa strednej dĺžky života.

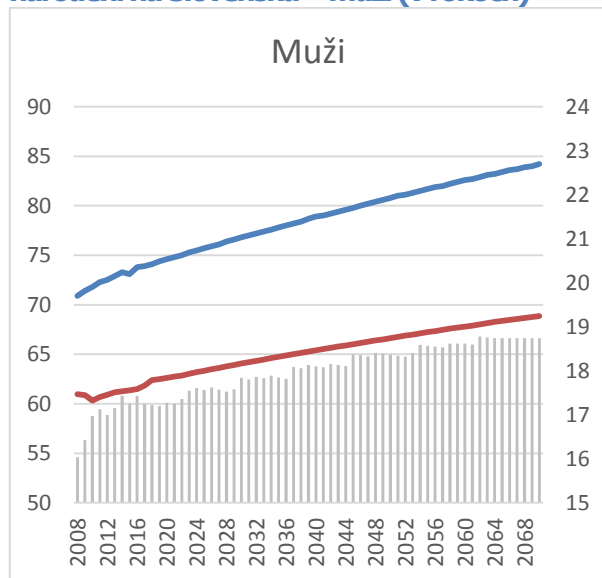
Najnižší zákonom stanovený vek odchodu do dôchodku bude v EÚ v roku 2070 na úrovni 65 rokov (s výnimkou veku odchodu do dôchodku pre ženy v Poľsku a v Rumunsku). Krajinám s automaticky upravovaným vekom odchodu do dôchodku podľa strednej dĺžky života sa podarí do roku 2070 znížiť výdavky na penzie o 1 perc. bod HDP na 11% HDP⁸. Výdavky na Slovenský penzijný systém sa zvýšia z 8,6% v 2016 na 9,8% HDP v 2070.

⁸ The 2018 Ageing Report: Economic & Budgetary Projections for the 28 EU Member States, Európska komisia, 05/2018, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip079_en.pdf

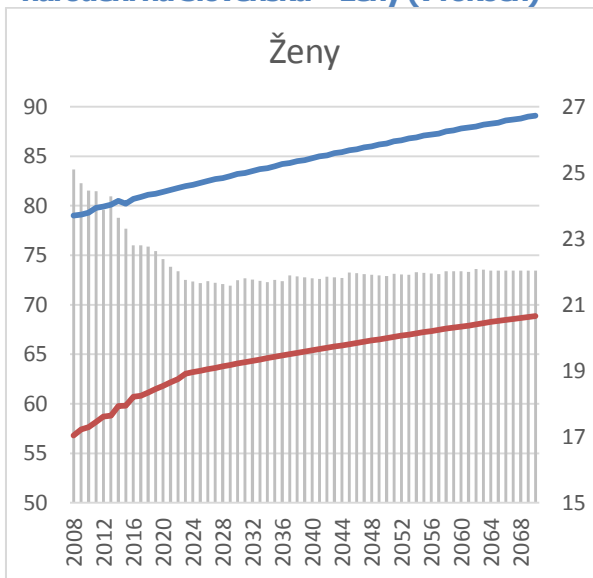
Rýchle/analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov Úseku pre menu, štatistiku a výskum (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „analytici ÚMS“, resp. „analytici Menového úseku“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

Graf 6: Porovnanie veku odchodu do dôchodku a strednej dĺžky života pri narodení na Slovensku – muži (v rokoch)

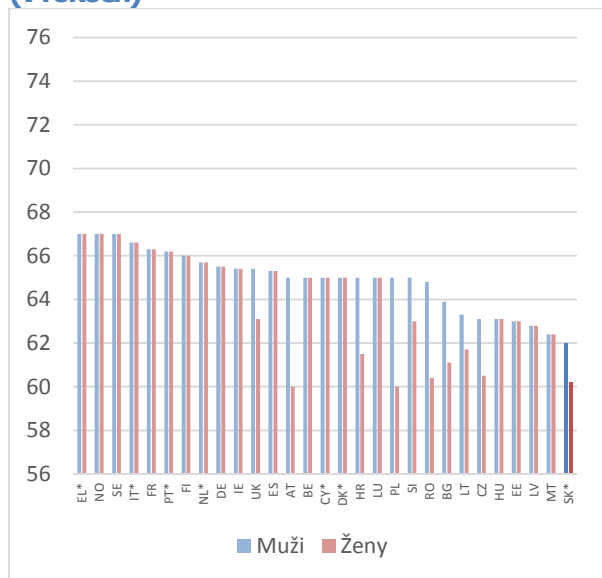
Graf 7: Porovnanie veku odchodu do dôchodku a strednej dĺžky života pri narodení na Slovensku – ženy (v rokoch)

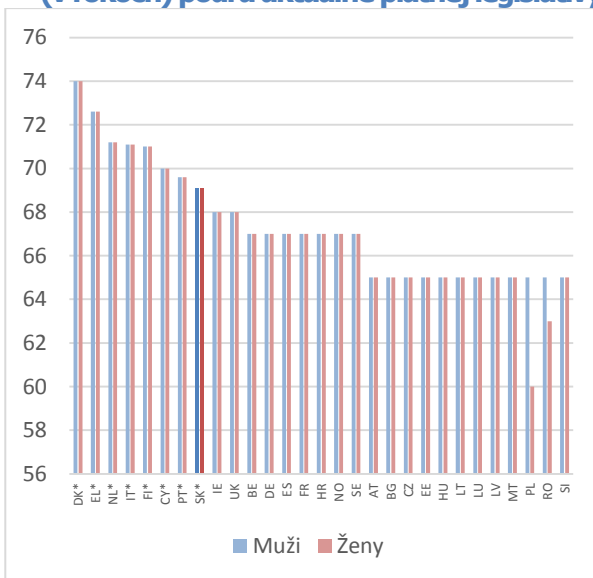
■ Priemerný počet rokov na dôchodku (pravá os) — Stredná dĺžka života pri narodení — Vek odchodu do dôchodku

Zdroj: predikcia Eurostatu, Sociálna poisťovňa, vlastné výpočty

Graf 8: Vek odchodu do dôchodku v členských krajinách EÚ v roku 2016 (v rokoch)

Graf 9: Vek odchodu do dôchodku v členských krajinách EÚ v roku 2070 (v rokoch) podľa aktuálne platnej legislatívy

Zdroj: The 2018 Ageing report

* Krajiny, v ktorých je dôchodkový vek priamo naviazaný na strednú dĺžku života.

Karol Ďuriš, Odbor ekonomických a menových analýz
analytici@nbs.sk

Rýchle/analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov Úseku pre menu, štatistiku a výskum (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „analytici ÚMS“, resp. „analytici Menového úseku“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.